

4. Tūrisma likums Pieņemts: 17.09.1998. Stājas spēkā: 01.01.1999, Attēlotā redakcija 01.01.2018. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50026-turisma-likums>

5. Turismiseadus Vastu vōetud 15.11.2000 RT I 2000, 95, 607 jōustumine 01.03.2001 Redaktsiooni jōustumise kp 01.02.2020. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/1036425?leiaKehtiv>

REFERENCES

1. Pro turyzm: Zakon Ukrainy vid 15.09.1995 r. № 324/95-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr> [in Ukrainian].

2. Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on package travel and linked travel arrangements, amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 90/314/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2302> [in English].

3. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas 1998 m. kovo 19 d. Nr. VIII-667. Vilnius. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F0E2E67B1F2F> [in Lithuania].

4. Tūrisma likums Pieņemts: 17.09.1998. Stājas spēkā: 01.01.1999, Attēlotā redakcija 01.01.2018. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50026-turisma-likums> [in Lithuania].

5. Turismiseadus Vastu vōetud 15.11.2000 RT I 2000, 95, 607 jōustumine 01.03.2001 Redaktsiooni jōustumise kp 01.02.2020. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/1036425?leiaKehtiv> [in Lithuania].

Сорока Олена Павлівна

здобувач кафедри правознавства юридичного факультету

Східноукраїнського національного університету

імені Володимира Даля

ЩОДО ІНСТИТУТУ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Розглянуто відшкодування моральної шкоди як один із способів захисту порушених прав особи, що полягає в покладенні на порушника обов'язку виплатити потерпілому грошової компенсації за фізичні й мо-

ральні страждання, які той відчуває у зв'язку з порушенням його прав. Інститут відшкодування моральної шкоди є комплексним, ґрунтується на сукупності загальноправових і моральних чинників, покликаний захистити суб'єктів права від незаконного порушення їх прав і свобод, закріплених і гарантованих Конституцією України й нормами галузевого законодавства.

Ключові слова: відшкодування, держава, захист, моральна шкода, права людини.

Soroka Olena

applicant for the Department of Law

Faculty of Law East Ukrainian National Vladimir Dahl University

ON THE INSTITUTE OF COMPENSATION FOR NORMAL DAMAGE IN THE LEGISLATION OF UKRAINE

Compensation for non-pecuniary damage is considered as one of the ways to protect the violated rights of a person, which is to impose on the violator the obligation to pay the victim monetary compensation for physical and moral suffering that he feels in connection with the violation of his rights. The institution of compensation for moral damage is complex, based on a set of common law and moral factors, designed to protect legal entities from illegal violation of their rights and freedoms, enshrined and guaranteed by the Constitution of Ukraine and sectoral legislation.

Keywords: compensation, human rights, moral damage, protection, state.

Останнім часом в юридичній літературі й судовій практиці все більшу увагу привертає проблематика відшкодування моральної шкоди. Цей спосіб захисту й поновлення порушених прав і свобод особи використовується досить активно. Він логічно вписався у правову модель, закріплену Конституцією України, згідно з якою права та свободи людини є вищою соціальною цінністю. Кожен громадянин має право їх захищати всіма способами, не забороненими законом. Відшкодування моральної шкоди є одним із таких способів захисту порушених прав, зокрема право особи на відшкодування моральної шкоди гарантується статтями. 32, 56, 62 Основного Закону країни.

Правова конструкція «відшкодування моральної шкоди» складається з 3-х елементів, поєднання яких у межах однієї правової ка-

тегорії дає уявлення про конкретні юридично значущі дії суб'єктів, спрямовані на захист чи поновлення порушених прав або усунення негативних наслідків, спричинених правопорушенням. Під самим терміном «шкода» розуміються матеріальні втрати, збитки й ті негативні наслідки, що виникли внаслідок протиправної поведінки, що спричинила порушення прав і свобод особи. Поняття «моральна шкода» є визначальним, центральним елементом у межах інституту компенсації такої шкоди [1, с. 225].

Поняття «моральна шкода» з позицій загальної теорії права виступає інститутом захисту морального інтересу особи й розуміється як фізичні або моральні страждання й обмеження (позбавлення), спричинені особі неправомірними діями правопорушника. Науковці під моральною шкодою мають на увазі моральні або фізичні страждання, заподіяні діями (бездіяльністю), що посягають на належні громадянині від народження або в силу закону нематеріальні блага (життя, здоров'я, гідність, ділова репутація, недоторканність приватного життя, особиста й сімейна таємниця та ін.) або порушують його права особисті немайнові (на користування своїм ім'ям, право авторства, на охорону результатів інтелектуальної діяльності), або майнові як громадянина [2, с. 24]. Моральна шкода може полягати в моральних переживаннях у зв'язку із втратою родичів, неможливістю продовжувати активне громадське життя, втратою роботи, розкриттям сімейної або лікарської таємниці, поширенням відомостей, що не відповідають дійсності й ганьблять честь, гідність чи ділову репутацію громадянина, тимчасовим обмеженням або позбавленням будь-яких прав та ін. [3, с. 275].

Відповідно до п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» під моральною шкодою належить розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Вона може проявлятися у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні права власності (в тому числі інтелекту-

альної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунків з оточуючими людьми, при настанні інших негативних наслідків [4].

Отже, моральна шкода – це сукупність моральних та/або фізичних страждань особи. При визначенні їх характеру і ступеня необхідно виходити із суб'єктивних (індивідуальних) особливостей потерпілого і сприйняття ним негативних наслідків заподіяння такої шкоди. Об'єктами заподіяння шкоди в даному випадку виступають нематеріальні блага особи – її права, свободи, які характеризується наступними ознаками: а) вони мають абсолютний характер; б) нерозривно пов'язані з індивідом; в) не відчужуються й не можуть передаватись у будь-який інший спосіб; г) виникають незалежно від волевиявлення їх володаря в силу закону або народження людини; д) спрямовані на виявлення й розвиток індивідуальності особистості; е) не мають економічного змісту, тому і не піддаються чітко визначеній грошовій чи іншій натуральній оцінці. Моральна шкода може бути зумовлена заподіянням – як шкоди фізичної (наприклад, в результаті пошкодження здоров'я при виконанні трудових обов'язків), так і матеріальної (приміром, несвоєчасно проведений розрахунок при звільненні з роботи).

Суди зазвичай призначають відшкодування за моральну шкоду в грошовій формі, яка вважається найбільш зручною, оскільки гроші є загальним еквівалентом і здатні задовольняти будь-які людські потреби. Інший спосіб відшкодування може полягати в наданні благ не речового, а іншого майнового характеру: безкоштовних путівок до лікувально-оздоровчих закладів (санаторії, будинки відпочинку), у туристичну подорож; виконання послуг чи робіт (ремонт жилого приміщення, перевезення, опублікування твору, автором якого є потерпілий, медичні послуги та ін.). Однак у більшості випадків, щоб призначити справедливе відшкодування, сторони чи суд повинні оцінити адекватність майнового блага завданій моральній шкоді. Для цього необхідно здійснити грошову оцінку відповідного майнового блага й моральної шкоди з урахуванням наступних

критеріїв: характер правопорушення, глибина (характер) фізичних і душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливостей їх реалізації, ступінь вини особи, яка завдала моральної шкоди, інші обставини, що мають суттєве значення, тобто тривалість негативних наслідків, суттєвість вимушених змін у способі життя потерпілого, час, що минув з моменту виникнення моральної шкоди. Яскравим прикладом того, як суди розуміють поняття «моральної шкоди» та практично застосовують відповідні норми може бути постанова Верховного Суду України від 28 березня 2018 р. [5]

Підводячи підсумок, зазначимо про наступне. Відшкодування моральної шкоди – один зі способів захисту порушених прав особи, що полягає в покладенні на порушника обов'язку виплатити потерпілому грошової компенсації за фізичні й моральні страждання, які той відчуває у зв'язку з порушенням його прав. Інститут відшкодування моральної шкоди є комплексним, ґрунтується на сукупності загальноправових і моральних чинників, покликаний захистити суб'єктів права від незаконного порушення їх прав і свобод, закріплених і гарантованих Конституцією України й нормами галузевого законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Философский энциклопедический словарь. Москва: ИНФРА-М, 2007. 576 с.
2. Бойко М. Д. Відшкодування шкоди: правовий аспект: навч.-практ. посіб. Київ: Атіка, 2007. 328 с.
3. Шимон С. І. Цивільно-правові способи захисту конституційних прав людини (до поняття моральної шкоди). Конституція України – основа подальшого розвитку законодавства. 1997. С. 273-276.
4. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/VS95027?_ga=2.212333713.427232104.1593875141-1453711892.1566494565
5. Постанова Верховного Суду від 28.03.2018 р. Справа № 757/32334/15-ц. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/73194787?_ga=2.153048124.427232104.1593875141-1453711892.1566494565

REFERENCES

1. Fylosofskyi entsyklopedycheskyi slovar. (2007). Moskva: YNFRA-M [in Ukrainian].
2. Boiko, M. D. (2007). Vidshkoduvannia shkody: pravovyi aspekt. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
3. Shymon, S. I. (1997). Tsyvilno-pravovi sposoby zakhystu konstytutsiinykh prav liudyny (do poniattia moralnoi shkody). *Konstytutsiia Ukrainy – osnova podalshoho rozvytku zakonodavstva - The Constitution of Ukraine is the basis for further development of legislation*, 273-276 [in Ukrainian].
4. Pro sudovu praktyku v spravakh pro vidshkoduvannia moralnoi (nemainovoi) shkody: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 31.03.1995 r. № 4. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/VS95027?_ga=2.212333713.427232104.1593875141-1453711892.1566494565 [in Ukrainian].
5. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 28.03.2018 r. Sprava № 757/32334/15-ts. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/73194787?_ga=2.153048124.427232104.1593875141-1453711892.1566494565 [in Ukrainian].

Станіславський Валерій Петрович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0001-6487-416X*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ЗЕМЕЛЬНОГО РЕФОРМУВАННЯ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають з правового забезпечення захисту прав суб'єктів агробізнесу в умовах земельного реформування відносин в Україні. Проводиться дослідження правовідносин, що виникають під запровадження ринку землі сільськогосподарського призначення. Земля розглядається як природний ресурс з спеціальним правовим режимом. Обґрунтовується, що запровадження ринку